

POZYTYWNY WPŁYW I NEGATYWNE SKUTKI ODDZIAŁYWANIA TELEWIZJI NA ROZWÓJ DZIECKA.

POSITIVE AND NEGATIVE IMPACT OF TELEVISION ON CHILD DEVELOPMENT.

Streszczenie

Artykuł porusza zagadnienie pozytywnego i negatywnego wpływu telewizji na rozwój dziecka. Omawia skutki oddziaływania pośredniego i bezpośredniego na uczucia małego widza. Porusza kwestię zagrożeń wynikających z długotrwałego oglądania telewizji w zakresie holistycznego rozwoju psychofizycznego dziecka.

Słowa kluczowe: telewizja, dziecko, wychowanie, rozwój

Abstract

The article deals with the issue of positive and negative impact of television on the development of a child. It describes the results of direct and indirect stimuli on the emotions of a very young viewer. The author analyses the threats posed by prolonged time spend on watching television to psychophysical child development.

Key words: television, child, upbringing, development

Telewizja jest obecnie najpopularniejszym środkiem masowego przekazu. Poprzez satelitarny system transmisyjny obejmuje swoim wpływem całą kulę ziemską. Łatwość odbioru przez widza przekazywanych treści, atrakcyjność obrazu oraz możliwość korzystania z telewizji w domu powoduje, że inne mass media schodzą na dalszy plan (kino, książki, radio, czasopisma).

Operując terminem „telewizja” mamy na myśli jeden z trzech poniższych sposobów rozumienia tego wyrazu:

- telewizja jako środek masowej informacji dla wielkich grup publiczności,
- telewizja jako technika elektronicznego przesyłania obrazów na odległość,
- telewizja jako zespół następujących po sobie spektakli (Pochwicki 1978, s. 45).

Początkowo telewizja służyła wyłącznie celom rozrywkowym. Odbiorca znajdował w programach telewizyjnych widowiska, informacje dotyczące wydarzeń politycznych, gospodarczych czy kulturalnych. Stopniowo obok telewizji rozrywkowej zaczęła się pojawiać telewizja oświatowa rozumiana jako nowoczesny środek kształcenia oraz użytkowa, stosowana w przemyśle, handlu, wojsku, medycynie itp.

Zagadnienie znaczenia telewizji w życiu człowieka, jej wieloaspektowego wpływu na społeczeństwo, na kształtowanie młodego widza stało się tematem wielu spotkań naukowych - konferencji, sympozjów, warsztatów. W wyniku tej swoistej dyskusji oraz badań prowadzonych przez indywidualnych naukowców powstało wiele interesujących publikacji poświęconych tej ważnej problematyce. Wiele z nich porusza zagadnienie

„dziecka przed ekranem”, ukazując szereg korzyści jakie może zyskać mały widz przy poprawnie zorganizowanym odbiorze programu telewizyjnego.

Telewizja otwiera ku światu i życiu ludzi dorosłych. Intelktualny rozwój dziecka jest znacznie przyspieszony, ale niewątpliwie cierpi na tym jego rozwój psychoruchowy, ponieważ przystosowanie motoryczne i schemat cielesny kształtują się dzięki gestom i ruchowi.

Stucki E. określa pozytywy oddziaływania telewizji na rozwój intelektualny dziecka. Są to:

- dostarczanie nowych wiadomości i jednocześnie pomaganie w zrozumieniu wielu pojęć,
- rozwijanie i wzbogacanie czynnego i biernego słownika dziecka,
- rozwijanie zainteresowań i zdolności poznawczych,
- kształtowanie postaw społeczno-moralnych,
- dostarczanie tematów i wyzwianie chęci zabawy,
- rozwijanie twórczości plastycznej (Stucki 1985, 16).

Pojawienie się możliwości korzystania z telewizji satelitarnej czy prywatnych programów stacji lokalnych skomplikowało sytuacje odbiorców (zarówno dorosłych jak i dzieci). Coraz więcej bodźców płynących z telewizji i coraz bardziej bierny ich odbiór wpływa na ubezwłasnowolnienie widza. Wiąże się to z silnym oddziaływaniem telewizji, zarówno na psyche jak i soma każdego człowieka. Taki wpływ telewizji przejawia się w wielu nieraz bardzo trudno uchwytnych zmianach w różnych zakresach życia psychicznego, w postawach i poglądach odbiorcy, w kształtowaniu się ocen moralnych, smaku estetycznego itd.

Spotykamy się z wpływem:

- bezpośrednim, polegającym na oddziaływaniu na uczucia odbiorcy oraz intelektualnym opracowaniu obejrzanych treści,
- kumulatywnym, który działa na zasadzie dążenia (każdy film czy program telewizyjny wywiera nieznaczny, prawie nieuchwytny wpływ kumulujący się z wpływem poprzednio obejrzanych filmów i programów telewizyjnych),
- podświadomym, gdzie widz może początkowo odrzucić postawy prezentowane na ekranie telewizyjnym z powodu kontekstu, w jakim zostały ukazane, może też pozostać w odbiorcy napięcie uczuciowe wywołane przez bohaterów telewizyjnych,
- „zewnątrznym”, przejawiającym się w naśladownictwie akceptowanych przez widza wzorów (Stucki 1985, 20).

Przedstawione wyżej rodzaje wpływów telewizji na widza szczególnie są widoczne u najmłodszych. Oddziaływanie bezpośrednie to oddziaływanie na uczucia dziecka. Mali widzowie głęboko przeżywają obrazy niosące za sobą duży ładunek emocjonalny. Drastyczna treść programów może stwarzać napięcie nerwowe, zaburzając poczucie bezpieczeństwa. Bierna obserwacja jeszcze bardziej potęguje ten stan. Konsekwencją braku działania jest nieprawidłowe dojrzewanie uczuć społecznych.

Oddziaływanie bezpośrednie, to również intelektualne opracowanie obejrzanych treści. Dziecko bez pomocy osoby dorosłej nie jest w stanie sobie poradzić z różnorodnymi informacjami znanymi tylko z przekazu bezpośredniego. Programy niezrozumiałe mogą być przyczyną występowania lęków i męczących snów.

Równie niebezpieczne są bodźce słabsze, ale systematycznie i długotrwanie oddziałujące na małego widza. Niemożność rozładowania uczuć podczas oglądania ulega kumulacji, zaburza zachowanie dziecka w późniejszym (trudnym do przewidzenia) czasie. Może nastąpić gwałtowne wyładowanie emocjonalne i ruchowe, bądź stępienie wrażliwości dziecka na silne bodźce. Odbija się to na jego kontaktach społecznych. Dziecko przejawia nieadekwatne zachowania do zaistniałej sytuacji.

Najbardziej dostrzegalnym wpływem jest wpływ „zewnętrzny”, gdzie mały widz naśladuje zaobserwowane wzory bez próby oceny. Zachowania dziecka stają się powierzchowne i schematyczne.

Inne szkodliwe wpływy telewizji w wieku rozwojowym, które należy brać pod uwagę, to:

- zaburzenia komunikacji, gdyż dialog z ekranem jest zawsze jednostronny,
- oderwanie od realnego życia poprzez wypełnianie go treściami telewizyjnymi,
- zniekształcanie wyobraźni i aktywności twórczej – nie jest ona potrzebna do odbioru programów telewizyjnych mających formę nadająca się do „bezpośredniego przyswojenia”. Czytając słowo pisane musimy dokonywać aktów twórczych wyobraźnią,
- upośledzenie prawidłowej mowy u najmłodszych dzieci, szczególnie tych, którym pozwala się oglądać wiele filmów wideo,

Bohaterowie filmów często porozumiewają się swoistą niby mową, którą przyjmują dzieci:

- zaburzenia postrzegania perspektywy,
- wykształcenie postrzegania fotograficznego i dwuwymiarowego rzeczywistości oglądanej na ekranie,
- kształcenie podatności na sugestię i bezkrytyczność,
- wytwarzanie sztucznych potrzeb (reklamy telewizyjne),
- indukcja zachowań agresywnych, fobii, lęków związanych z treściami oglądanych filmów i programów (Jaszczyszyn, 1993, 332).

Obecność scen brutalnych w telewizji publicznej coraz częściej zaczyna być postrzegane jako problem. Niekwestionowany bowiem pozostaje wpływ, jaki ekranowa przemoc wywiera na zachowania społeczne, zwłaszcza w odniesieniu do grup najbardziej podatnych na powielanie wzorów, zachowań, głównie na dzieci i młodzież. Psychologowie społeczni dowodzą, iż obrazy przemocy negatywnie oddziałują na psychikę, a także powodują wzrost agresji, zwłaszcza u dzieci i młodzieży. Wpływają także na stany lękowe, frustracje, depresje, odwracliwiają.

Naukowcy amerykańscy natomiast zwracają uwagę, iż w przeciętnym filmie akcji jest tyle strzelaniny i śmierci, ile przeciętny człowiek nie ogląda w swoim otoczeniu przez całe życie. Ostrzegają oni, że takie skumulowanie agresji prowadzi do zobojętnienia na przemoc, a przez to do ignorowania faktów i braku reakcji na przemoc oraz uznawania przestępstwa za normę (Klajmon 1997, 16).

Z doniesień angielskich, francuskich, niemieckich i innych wynika, iż dziecko w wieku 5-10 lat spędza przed telewizorem od 1 do 3 godzin dziennie. Im starsze dziecko, tym więcej godzin, co niestety nie wpływa korzystnie także na rozwój fizyczny dziecka. Oprócz tych wszystkich negatywnych wpływów, które wymieniłem wcześniej, „przedawkowana kultura obrazkowa”, sprawia, że obserwuje się u dzieci objawy niechęci do ruchu, unikania wysiłków fizycznych, spadek aktywności ruchowej.

Ponadto, w czasie odbioru telewizyjnego zawsze występuje pulsowanie światła, odległość od ekranu jest bardzo niewielka (dzieci chcą siedzieć jak najbliżej ekranu), a więc błyski, kontrasty światłocieni, migotanie światła, zaburzenia w odbiorze są silnym bodźcem szkodliwym dla wzroku.

Jak wiemy płaszczyzna ekranu stanowi mały wycinek pola widzenia, dlatego obserwator nie ma potrzeby dokonywania jakichkolwiek ruchów, nawet gałkami ocznymi, następuje wówczas całkowite usztywnienie kierunku obserwacji i unieruchomienie ciała przez dłuższy czas. A takie przedłużone wysiadywanie wywołuje uczucie napięcia mięśniowego, zmęczenie oczu i okolic, przeradza się w ogólne znużenie. To wszystko powoduje niewydolność mięśniową, regres siły, wytrzymałości, przewlekłe stany chorobowe oczu, co może być przyczyną „choroby telewizorowej”, bądź ujawnienie się tzw. „małej padaczki”.

Rozważanie wpływów TV – pozytywnych i negatywnych – może ustrzec młodych widzów przed niebezpieczeństwem bezkrytycznego odbioru programów oraz przed sterowaniem przez telewizję ich życiem. Dorośli decydują o „dawce telewizji”, jaka jest aplikowana dzieciom. Świadome i przemyślane dobieranie programów, zarówno pod względem niesionych przez nie treści, czasu ich trwania, jak i konsekwencja w ograniczeniu do niezbędnego minimum kontaktów z TV, może zmniejszyć szkodliwe oddziaływanie telewizji na współczesnego człowieka, a w szczególności dziecka.

Telewizja jest niezaprzeczalnym faktem w życiu dziecka. Warto podjąć starania w kierunku zbadania jak powinny być dobierane treści programów i filmów, aby uwzględniały potrzeby rozwojowe – emocjonalne, poznawcze, estetyczne, fizyczne.

Badania nad odbiorem przez dziecko programów telewizyjnych, prowadzone przede wszystkim przez psychologów koncentrują się wokół zagadnień związanych z procesem recepcji, rozumienia treści przekazu telewizyjnego. Rozumienie jest procesem myślowym, łączy się z innymi dyspozycjami poznawczymi biorącymi udział w tym procesie jak: postrzeganie, uwaga, pamięć, wyobrażenia.

Rozpoznawanie przez dziecko przedmiotów, osób, wydarzeń ukazywanych na ekranie, odczytywanie przez nich stanów psychicznych bohaterów, zagadnienia dotyczące akomodacji i asymilacji odbioru treści, naśladowanie, identyfikacja widza z postaciami – to problemy najczęściej podejmowane w ramach badań nad odbiorem przekazu telewizyjnego przez dziecko.

Badacze zwracają uwagę na to, że dzieci odczuwają potrzebę rozmawiania o tym, co widziały w telewizji, ale także potrzebują właściwego słownictwa, aby formułować myśli i pytania.

Ważną więc sprawą jest stwarzanie dziecku sposobności do tych rozmów z osobami dorosłymi, szczególnie rodzicami.

Bardzo istotną sprawą jest wdrażanie dzieci do aktywnego odbioru programu telewizyjnego. Programy dziecięce podsuwają często tematy do zabaw, pomysły prac plastycznych, konstrukcyjnych, zwracają uwagę na potrzebę obserwacji przyrody, zawierają propozycję nowych piosenek, tańców, zabaw ruchowych.

Dla wielu dzieci niełatwe jest jednak podjęcie jakichkolwiek działań, wynikających z obejrzanego programu. Cięży na nich atmosfera bierności, przyzwyczajenia, że telewizję się tylko ogląda.

Zmiana tej postawy jest dosyć trudna. Zależy w dużym stopniu od domu rodzinnego, jednak przedszkole może mieć pewną rolę do spełnienia w tej dziedzinie. Jeśli pozwolą na to warunki, możemy wspólnie z dziećmi obejrzeć programy dla nich przeznaczone, ulubione filmy animowane proponowane przez TV, nagrane na kasety magnetowidowe czy płyty CD.

Następstwem projekcji może być rozmowa, omówienie przygód bohaterów, ocena ich zachowania, utrwalenie przeżyć związanych z programem w formie prac plastycznych, konstrukcyjnych w tematyce zabaw itp.

W wielu telewizjach na świecie emitowane są specjalne programy dla szkół i przedszkoli. W Japonii programy dla przedszkoli nadawane są codziennie i dotyczą różnych stron aktywności dziecka. Jest teatr marionetek odwołujący się do uczuć i wyobraźni, programy muzyczne obejmujące słuchanie muzyki, piosenki, ruch i rytm, programy, których tematem jest ilość, jakość, przestrzeń i forma, zapoznanie dzieci z rozwijaniem języka, sztuką, przyrodą itp. Powszechne zastosowanie techniki video pozwala nauczycielom na ich utrwalenie, wprowadzenie w dowolnym czasie i własny dobór dostosowany do potrzeb (Stucki 1985, 17).

Telewizja z pewnością odgrywa w życiu dziecka znaczącą rolę. Jej wpływ będzie pozytywny na młodego widza wówczas, gdy korzystanie z niej poddane będzie nadzоровi ze strony dorosłych – rodziców, opiekunów, wychowawców. Nie bez znaczenia jest także zachowanie umiaru, zarówno w zakresie czasu spędzanego przed odbiornikiem telewizyjnym, jak i w zakresie doboru tematyki emitowanych programów.

Należy pamiętać, że nadmiar czasu spędzonego przed telewizorem może prowadzić do uzależnienia, przejawiającego się postacią wzrastającego poczucia zniechęcenia wszystkim co dziecko otacza, spadkiem koncentracji lub wzrostem irytacji, czasami ucieczką przed otoczeniem, rówieśnikami, światem itp. To dorosły człowiek powinien być przewodnikiem dziecka po „świecie telewizji”, dać mu pozytywny przykład i wzór właściwego, rozsądnego, mądrego i odpowiedzialnego spędzania czasu przed odbiornikiem telewizyjnym.

Bibliografia

1. Izdebska Jadwiga, 1996, *Rodzina, dziecko, telewizja*. Białystok, Wydawnictwo Trans Humana, s. 25
2. Jaszczyszyn Elżbieta, 1993, „Wpływ telewizji na rozwój dziecka”. *Wychowanie w przedszkolu* nr 6, ss. 331 - 332
3. Klajmon Danuta, 1997. „Prosto z telewizora”. *Niedziela* 33, s. 16
4. Mrozowski Maciej, 2001, *Media masowe. Władza, rozrywka, biznes*. Warszawa, Oficyna Wydawnicza Aspra-Jr, ss. 33-45
5. Pochwicki Mieczysław, 1978, *Telewizja i publiczność*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s. 45
6. Stucki Edmund, 1985, „Dziecko przedszkolne a telewizja”. *Wychowanie w przedszkolu*, nr 6, ss. 16-17, 20
7. Trojanowska Barbara, 1988, „Czy telewizja może być naszym sprzymierzeńcem w pracy z dziećmi?”. *Wychowanie w przedszkolu* nr 6, s. 332